

פרחי שושנים

תוכנית לימוד השולחן ערוך

הכנה לבר מצוה

שעור מס' 01

© פרחי שושנים

רשות השימוש בשיעורים היא אישית בלבד לצורך לימודי הקורס ולחזרה ושינון.
אין להשתמש בשיעור זה לשום מטרה אחרת ללא רשות מפורשת מהמו"ל.
- פרחי שושנים תכנית הסמיכה -

המשרד: רח' הרב כהנמן 54 בני ברק
טלפון: 03-6166340 פקס: 03-5703986

הכנה לבר מצוה

שיעור מס' 01

נושאי השיעור:

1. מהות יום הבר מצוה
2. המקור לבר מצוה
3. מנהגי בר מצוה בזמנים קדומים
4. מזל האדם בגיל שלש עשרה
5. ביאור השם "בר מצוה"
6. משל נאה המגדיר את עול המצוות

מהות יום הבר מצוה:

יום הבר מצוה, גיל שלוש עשרה שנה, הוא אחד מהימים החשובים ביותר בחייו של אדם מישראל, ויתכן שהחשוב ביותר בחייו.

בעצם היום הזה הוא הופך מ"נער" ל"איש". עד עתה היה מוגדר כקטן שאינו מצווה במצוות ואינו נענש על עבירות שעשה, אינו כשר לעדות ואינו מצטרף לזימון, אינו מצטרף כאחד מעשרה למניין וכן הלאה, מעתה הוא קרוי: "איש". איש- האחראי על הרהוריו ומחשבותיו ומחוייב לקיים תר"ג מצוות.

מן התורה נצטוונו לקיים שש מאות ושלוש עשרה מצוות; מאתיים ארבעים ושמונה 'מצוות מעשיות' מצוות שקיומן תלוי בעשייה, כמו: תקיעת שופר בר"ה, ישיבה בסוכה בחג הסוכות, ואף מצוות הנהוגות מידי יום ביומו, כגון: תפילין, קריאת שמע, למוד תורה ועוד. מצוות אלו נקראות בלשון חכמינו זכרונם לברכה: "מצוות עשה". כמו כן נצטוונו בעוד שלוש מאות שישים וחמש מצוות "לא תעשה", שעניינן: הימנעות ממעשה אסור, כגון: שקר, גזל, לשון הרע ועוד.

בנוסף לכך נצטווה ה"גדול" בקיום "מצוות דרבנן", כגון: נטילת ידיים, נר חנוכה ועוד, שהן מצוות שהוסיפו חכמינו זכרונם לברכה במהלך הדורות לזכר נס שארע (פורים וחנוכה), או משום שראו צורך רוחני בהנהגת מצוות אלו.

מאז ומתמיד מהווה גיל זה מאורע חשוב וראשון במעלה בקרב עמינו. בכל תפוצות ישראל, בכל התקופות והדורות, חגג עם ישראל בכל שנה את חגם של רבבות בני מצוה ברוב פאר והדר, בשמחה ובגיל.

המקור לבר מצוה:

"בן שלוש עשרה למצוות" (אבות פרק ה' משנה כ"א).

ביאר שם הרב עובדיה מברטנורא:

דכתיב "איש או אישה כי יעשו מכל חטאת האדם",
הרי לנו שגיל חיוב החטאים, תלוי בהגדרת "איש".
ומאימתי נקרא איש?
נאמר "ויקחו שני בני יעקב, שמעון ולוי איש חרבו",
ושמעון ולוי באותה שעה בני שלש עשרה שנה היו.

(וכן כתב רש"י במסכת נזיר ד"ה מופלא).

ברש"י שם וכן בפירוש "יכין ובוועז" שם מופיע מקור נוסף, שכן שלש עשרה למצוות הוא "הלכה למשה מסיני".

כשעלה משה למרום לקבל את התורה, היה שם ארבעים יום וארבעים לילה ולמד עם הקב"ה את התורה. כשירד, הוריד עמו הלכות רבות בע"פ שלא נכתבו בספר התורה. הלכות אלו נקראות "הלכה למשה מסיני", כלומר שלא תמצאן כתובות בתורה, אלא כך מקובל שהוריד אותן משה עמו ברדתו מההר.

מנהגי בר מצוה בזמנים קדומים:

מצינו כתוב במסכת סופרים:

"וכן היה מנהג טוב בירושלים... וכשהיה בן שלש עשרה שנה היה אביו מוליכו ומקרבו לפני כל זקן וזקן כדי לברכו, לחזקו ולהתפלל עליו, שיזכה בתורה ובמעשים טובים. וכן כל מי שהיה לו גדול ממנו בעיר, היה עומד ממקומו והולך לפניו והיה משתחוה לפניו להתפלל בעדו. ללמד שהם נאים ומעשיהם נאים וליבן לשמיים, ולא היו מניחים בניהם הקטנים אחריהם אלא היו מוליכים אותם לבתי כנסיות כדי לזרזם במצוות" (הלכה ה' עפ"י נוסחת הגר"א).

"רבי שמעון בר יוחאי הזמין את החכמים להשתתף בסעודת בר המצוה של בנו רבי אלעזר, וקישט את כל הבית בכלים יקרים, והושיב את החכמים בצד זה והוא בצד זה והיה שמח מאוד. אמרו לו מה שמחתו של רבינו היום יותר משאר הימים? אמר להם, שביום זה יורדת נשמה קדושה בארבע כנפי החיות לאלעזר בני, ובסעודה זו יש לי שמחה שלימה. הושיב רבי שמעון את רבי אלעזר בנו לידו ואמר, שב בני שב, שהיום הזה אתה קדוש ובגורל עם קדושים" (זהר חדש, בראשית).

מזל האדם נקבע בגיל שלש עשרה:

מצינו במסכת עדויות פרק ב' משנה ט' מחלוקת בין דעת רבי עקיבא לחכמים בנושא חייו ומזלו של האדם:

רבי עקיבא אומר: יופיו של אדם, כוחו, עשרו, חכמתו וגילו, הם דברים תורשתיים, שכיון שמזגו של אדם דומה לשל אביו, לרוב יהיו חייו דומים. לדוגמא, אב חכם ילמד את בנו חכמה, אדם בעל כח סביר להניח שבנו יהא אדם חזק גם כן.

דעת חכמים (בתוספתא המובאת ע"י הרמב"ם ותוספות שניאץ), שאין האב זוכה לבנו בחמישה דברים הללו אלא "עד הפרק" - עד גיל שלוש עשרה. כלומר, דברים אלו (יופי, כוח, עושר, חכמה ואריכות ימים) תלויים בתורשה מהאב עד גיל שלוש עשרה, אך משהגיע הבן לגיל בר מצוה, אם הוא צדיק זוכה לעצמו.

ביאור השם "בר מצוה":

מדוע השתרש המנהג לכנות את חתן המצוה בשם "בר מצוה", כינוי אשר משמעותו 'בן המצוה'?

ומדוע לזה שפרוץ בעבירות קוראים "בעל עבירות" ולא "בן עבירות" (בר עבירות), כמו שמצינו לגבי מצוות ('בר מצוה' ולא 'בעל מצוה')?

לשונם של ישראל קדושה היא ומדוקדקת בתכלית. יש הבדל בין קשר של 'בן' לקשר של 'בעל'.

הקשר שבין הבן לאביו הוא קשר תמידי שאינו ניתן להתרה, הבן הוא חלק מהווייתו של האב ועצם מעצמותיו. כן המצווה קשורה במי שעשאה כבן אל אביו, ותהא קשורה במי שעשאה לנצח.

מה שאין כן הקשר בין בעל לאשתו, שהוא קשר שניתן להתירו. כן קשר העבירה כלפי העושה אותה הוא קשר הניתן להתרה. בכל עת שיחפץ, יכול האדם לשוב אל אביו שבשמיים ולנתק ממנו את העבירות, והרי הוא כמי שלא חטא.

'בר מצוה' - בלשון יחיד:

נשאלת כאן שאלה: מדוע אין אנו מכנים את היום הזה 'בר- מצוות', ביטוי המתאים יותר לציון יום זה, כיון שהאדם מתחייב בכל התורה כולה, ואנו מסתפקים רק בכינוי 'בר- מצוה', כאילו מתחייב רק במצוה אחת?

אפשר לתת טעם לזה על פי אחד הכללים שיש בהלכה:

"אין עושים מצוות חבילות חבילות"

פרוש הדבר: כשבאים לקיים את מצוות ה', ראוייה כל מצוה ומצוה להתייחסות בפני עצמה, ותשומת הלב צריכה להיות כולה באותה מצוה.

אין לעשות מצוות רבות בבת אחת, כיון שאז אין קיום המצוה מהווה חשיבות מיוחדת אצל המקיים, אלא נראה כמו שנטל עליו את המצוות והוא פורקן מעליו בבת אחת.

על פי זה אפשר לפרש, שמשמעות 'בר- מצוה' בלשון יחיד באה לתת ביטוי ואיחול, שאצל הנער הזה שנכנס לעול המצוות, יהיו שש מאות ושלוש עשרה המצוות כאילו יש לפניו רק מצוה אחת.

משל נאה המגדיר את עול המצוות:

מדוע יש אנשים שעול המצוות נראה להם מכביד ומיותר, ולעומתם יש אנשים שבשבילם עול המצוות הוא מקור לחיי אושר, שמחה וסיפוק?

משל למה הדבר דומה:

לעגל בחווה, שעד שהונח עליו עול המחרשה הריהו חי חיי חופש, משחק ומנוחה, אולם משניתן עליו עול המחרשה נעשות עיניו עצובות.

לעומתו, יורש העצר היורש את אביו, אף אם הוא רך בשנים, יורש את כס אביו ואינו מביט על הכתר המונח על ראשו כעל עול מיותר, אלא אדרבה עיניו נוצצות מאושר על שזכה בכתר המלוכה.

מהו ההבדל?

מדוע העול הכבד שהונח על כתפי העגל גורם לו לעגמומיות ולתוגה, ואילו הכתר הכבד המונח על כתפי נער צעיר גורם לו לאושר בלתי יתואר?

הסיבה לכך פשוטה, קיים הבדל גדול בין המשא הכבד המונח על כתפי העגל לבין המשא הכבד המונח על ראשו של יורש העצר.

בעבור העגל, העול הכבד שהוטל על שכמו הוא משא מיותר ולכן גם מכביד. אך אצל יורש העצר, החפץ המכביד הוא חפץ נכבד ויקר עד למאוד. ובגלל החשיבות הרבה שהוא מייחס לכתר, הוא כלל אינו רואה בו מטרד מכביד.

**עול המצוות יכול להיות בעבורנו עול כבד. אך מי שהתורה יקרה בעיניו,
העול הזה מכובד ואינו מכביד כלל.**

שאלות סיכום:

- א. אילו חיובים חלים על הנער בהגיעו לגיל מצוות?
- ב. הבא שני מקורות שחיוב מצוות חל בגיל שלוש עשרה.
- ג. איך היו נוהגים בירושלים כשהגיע הנער לגיל מצוות?
- ד. מה ההסבר להגדרה "בר מצוה" שפירושו 'בן מצוה'?
- ה. מדוע נקרא 'בר מצוה' ולא 'בר מצוות'?
- ו. כיצד תקל עלינו נשיאת עול המצוות? (על פי המשל).